

מחשבה קצרה על פרק חלק – ח"ב

סנהדרין דף דף צז-א

בהיסח הדעת

"שלשה באין בהיסח הדעת, משיח מציאה ועקרב. וביאר המהרש"א דהכל קאי על המשיח, דאם זכה האדם, יבוא המשיח באופן של מציאה, ששמחה וטובה יהיו לו. לא זכה, יהיה לו ביאת המשיח כהיסח הדעת דנשיכת עקרב לרעה לו.

ובע"ב אמרינן "תיפח עצמן של מחשבי קיצין".

וצ"ב בתרתי: א) מדוע מחשבי הקץ דוחים את הגאולה. מדוע המשיח צריך להגיע דוקא בהיסח הדעת. ב) מצינו שהיו מגדולי הראשונים והאחרונים שחישבו את הקץ.

הרמב"ן (ספר הגאולה דרוש ד) עמד בהערה הב', ומיישב שכאשר מחשבים את הקץ בדרך אפשר, אין בכך חסרון. ולכא' זה קצת דוחק, דאם אין לחשב את הקץ, מדוע בדרך אפשר לית לן בה.

ומו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל ביאר בשיעורי חלק (שיצאו לאור זה עתה) ע"פ דברי המהר"ל (נצח ישראל פרק מ), שהמשיח יבוא לא כחלק מסדרי העולם. והיינו בדומה שביארנו בשיעורים לעיל, שהעוה"ב לא מוזכר בתורה מפני שאין הדבר שייך לסדר העולם. אמנם המשיח שייך לסדר העולם מצד אחד, שהרי הוא מגיע בעוה"ז, אך מאידך גיסא הוא מתנוצץ ממקום גבוה. מי שמחשב קיצין, מתיימר להבין שהמשיח הוא חלק מסדר העולם, שלב אחרי שלב,

עד שהמשיח מגיע. וזה אינו, שהמשיח מגיע כגילוי עליון עתידי, וא"א לחשב אותו לפי סדרי העוה"ז.

זה גם הביאור במה שמצינו (פסחים נו, א) שיעקב אבינו רצה לגלות את הקץ לבניו, ונסתלקה שכינה ממנו. וביאר מו"ר זצ"ל שאין הפירוש שיעקב רצה לנקוב בתאריך מסוים לגאולה, אלא רצה שהקץ יהיה מגולה באופן של העמדת תהליך סדור שמוליך לגאולה. ונסתלקה ממנו שכינה, כיון שהגאולה מגיעה מעבר לסדרי העולם, ממקום גבוה ונעלה. וזו נחמה רבתי כאשר אנו נמצאים בתוך הגלות ולפעמים יש צרות גדולות וזמנים קשים, והלב נוקף, כיצד יגיע משיח. אך כאמור, המשיח הוא לא חלק מסדרי העוה"ז.

זה עומק דברי הרמב"ן שבדרך אפשר ניתן לחשב את הקץ, דהחסרון הוא במה שעושים זאת באופן ודאי כחלק מסדרי העולם. אך בדרך אפשר, אדרבה יש בזה משום ציפייה לגאולה.

ונצרף משל מאת המלבי"ם, ונתאים אותו לזמננו. אדם עולה עם משפחתו על טיסה ארוכה, ובשעה הראשונה הילדים שואלים שוב ושוב "מתי מגיעים", ואז האב משתיק אותם שיש לפניהם עוד 12 שעות! אך בשעה האחרונה לפני הנחיתה, מתבקש שהילדים ישאלו מתי כבר מגיעים. אומר המלבי"ם שהדורות האחרונים שמחשבים את הקץ, הרי זה כבר בשעה האחרונה, וכבר מצפים ממש לגאולה.

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

דף צז-ב

וחד חרוב

"שית אלפי שנין הוה עלמא, וחד חרוב".
ונחלקו הראשונים במהות אותו "חורבן".

הרמב"ם כתב (פ"ח מהל' תשובה ה"ח):
"זה שקראו אותו חכמים העוה"ב, לא מפני
שאינו מצוי עתה וזה העולם אובד, אוח"כ
יבא אותו העולם. אין הדבר כן. אלא הרי
הוא מצוי ועומד שנא' אשר צפנת ליראיך
פעלת וגו', ולא קראוהו עוה"ב אלא מפני
שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי
העוה"ז שאנו קיימים בו בגוף ונפש".

והראב"ד השיג: "נראה כמכחיש שאין
העולם חוזר לתוהו ובהו והקב"ה מחדש
עולמו, ואמרו שיתא אלפי שנין הוי עלמא
וחד חרוב, ונמצא שהוא עולם חדש".
כלומר דהוי חורבן ממש.

ברמב"ן ורבנו בחיי עה"ת (בראשית ב, ג)
משמע שאותו 'חד חרוב' אינו חורבן ממש
אלא מנוחה. שביארו כיצד שנות העולם
מקבילים לימי בראשית, והאלף השביעי
הוא כנגד יום השבת, ובו עונג נצחי.

במגיד מישרים (פרשת ויקהל) כתוב: "היינו
ברזא דשית אלפי שנין הוי עלמא וחד
חרוב. דהיינו למימר דבזמן תחיית המתים
דהוא בתר ימות המשיח, **יהא חרב עלמא
מתאוות וכיסופין דהאי עלמא**. והא
בההוא זימנא יתבטל יצה"ר מעלמא
ונמצאו מצות ל"ת בטילות וכו'". נמצא
דהחורבן הוא ממצבו הנוכחי של העוה"ז,
שיש בו תאוות ויצה"ר.

ובשו"ת הרשב"ש (סי' תלו) ס"ל דהעולם
ייחרב, ודלא כהרמב"ם, והוסיף: "ודע
שהמאמין שהעולם אינו מחדש הוא
מכחיש התורה, וכל בר ישראל חייב
להאמין זה. אבל אם עתיד ליחרב או לא,

אינו מזיק בחוק האמונה עם שיודה שלא-ל
ית' יש יכולת על זה ושהדבר תלוי ברצונו,
שכשם שבראו מהאפס המוחלט כן יכול
לשדדו ולהחריבו, ויותר נראית היכולת
בחדושו ולא בשדודו... **ואתה תאמין במה
שתרצה**".

ודעת האריז"ל וגדולי המקובלים, כהרמב"ן
ורבנו בחיי, שהעולם לא יחרב ממש, אלא
הכוונה שבאלף זה יזכו לשכר העוה"ב. וכן
מבאר הבן יהוידע בגמ' דילן, דאין הכוונה
חרבן ושממה ח"ו, אלא הכוונה שהטבע
והחומר שמצוי בו' אלפים שנה יחרב,
ויתחדש טבע וחומר אחר מעולה ויפה מאד
שאיין בו תערובת רע ואין בו יגון ואנחה
ויסורין ולא שום רע כלל אלא הוא כולו טוב
גמור ותענוג יפה ומתוקן מאד.

וכ"כ הוא ז"ל בתשובות תורה לשמה (סוף
סי' תעב) ושם מבאר ע"פ קבלה, שהחורבן
יהיה מהמדרגה וההנהגה של העוה"ז,
להנהגה גבוהה יותר.

וכן הגרי"א חבר זצ"ל בספר שיח יצחק
(בענין ב' נונין ההפוכין) מבאר שהאלף
השביעי הוא זמן קיבול שכר הצדיקים
שהוא כנגד יום שכולו שבת, "והוא נקרא
חרבן העולם היינו שיתבטל הנהגת עוה"ז
ויתחדש לצדיקים במנוחה ועונג הנפש"
וממשיך שם לבאר את המ"ד תרי חרוב,
ע"ש.

עכ"פ המקובלים הולכים בדרך שה'חד
חרוב' הוא זמן השכר והעונג.

ועי' בדברי הרמח"ל שהולך ומבאר את
אלפי השנים שבאים אחרי האלף השביעי,
שבכל אלף שנה עולים למדרגה גבוהה
יותר ויותר, עד האלף העשירי שהוא 'נצח'
ואין לנו שום תפיסה בכך. ולפי ביאור
המקובלים נמצא האלף השביעי הוא
במהלך אחד עם האלפים שבאים אח"כ.

דף צז-ג

שני אלפים ימות המשיח

"תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו".

מבאר רש"י: "שני אלפים משיח, שלאחר שני אלפים תורה הוה דינו שיבא משיח ותכלה הגלות ויבטל השיעבוד מישראל". אך בפועל יצאו מהם מה שיצאו, ופרש"י: "עדיין הוא מעוכב לבא".

בשם הגר"א מובא (עי' אדרת אליהו דברים א, ו; פירושו לתיקו"ז תמ"ג דף צב, א; ליקוטי ריש אדרא רבה), שכאשר מגיעים לשני אלפים ימות המשיח, חוזרים לזמן של שני אלפים תוהו, שבגלות אין תורה בהדרה, וממילא העולם חוזר לתוהו. והדברים מבוססים על הנאמר באיכה "מלכה ושריה בגוים אין תורה", כלומר כאשר עם ישראל בגלות, חסרנו את התורה שהיתה מקודם.

והדברים צ"ב: א) מדוע נקראים אותם ב' אלפים "ימות המשיח", נהי שיש כאן הזדמנות לביאת המשיח, אבל רוב הזמן הוא תוהו. ב) בדברי הגר"א צ"ב, דהנה בשני אלפים משיח היה גילוי עצום של תורה: חתימת התלמוד, גאונים, ראשונים ואחרונים, וכן גילוי תורת הסוד. ואיך ניתן לומר על זמן זה "אין תורה".

ושמעתי כמה פעמים מפי מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל כדלהלן: רבי צדוק הכהן (מחשבות חרוץ אות ח; תקנת השבין אות ו; קדושת שבת מאמר ז) מביא את המדרש (קה"ר יא, ח): "כל תורה שאדם לומד בעוה"ז הבל הוא לפני תורה של

משיח". ובפשטות ר"ל דא"א להשוות דברי תורה רגילים לתורת המשיח. אך רבי צדוק מדקדק שלא נאמר "כלום" הוא לפני תורה של משיח" אלא "הבל", והיינו שהבל הוא החמימות שעולה מתוך הדבר, וכפי שלמדנו במס' חולין שיחד עם ההבל שיוצא מהתבשיל עובר טעם וריח. מעתה, הכוונה היא שכל תורה שאדם לומד בעוה"ז, הדבר מגיע מכוח תורתו של משיח. כשיגיע המשיח הוא ילמד אותנו תורה חדשה, עומקים חדשים. וכל הגילויים של תורה בעוה"ז, מגיעים מכוח התורה הגדולה שעתידיה להגיע בסוף הימים, וכבר עתה יש ניצוצין שמגיעים אלינו. וזה הביאור בכל הקיצין והזמנים שהם מסוגלים לגאולה, ובכמה מהם היה גילוי של תורה. ואותם גילויים הם ניצוצות מתוך מה שיגלה המשיח.

וזה הביאור, שככל שמתקרבים יותר למשיח, יש גילויים גדולים יותר של תורה, ובפרט בתורת הסוד. הזוהר התגלה אלינו לפני כשמונה מאות שנה, והאריז"ל הגיע לפני חמש מאות שנה, והביא גילויים חדשים שלא נשמע כמוהם, ולאחר מכן רבו התלמידים ובתי המדרשות שיצאו כתוצאה מכך, הכל מתרבה והולך ככל שאנו מתקרבים אל המשיח.

שני אלפים משיח, נקראים כן, מפני שהתורה שמתגלה אז, אינה התורה הקדומה והמפוארת שקיבלנו מקודם, שהרי "אין תורה". ועל כן יש כאן תוהו, אבל מאידך, מתחילה להתגלות תורת משיח. שהכל הוא "הבל" והארה מתוך תורתו של משיח, ולכן נקרא זמן זה ב' אלפים ימות המשיח גם קודם שמתגלה המשיח.

דף צח-א

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

דור שכולו חייב

"אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב". והתימה ידועה, כיצד המשיח מגיע לדור שכולו חייב. ויש שביארו שהכוונה, שאותו דור הוא אמיתי ויודע שהוא זכאי או חייב, לאפוקי מתחזים שאינם מגדירים את עצמם.

ונביא את המהלך של מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל בשיעורי פרק חלק. ונקדים מהמהרש"א שדבר זה הוא המשך לדין בגמ' לעיל, האם ישראל עושין תשובה ונגאלין, או שהקב"ה מעמיד להן מלך קשה כהמן ועושים תשובה. כלומר, האם התשובה היא מצידנו, או מצידו ית' שהוא יביא אותנו לתשובה. דור שכולו זכאי היינו שעל ידינו זכינו להגאל, ודור שכולו חייב היינו שנדרשת התערבות מלמעלה.

וביותר יבואר, ע"פ המהר"ל (נצח ישראל פרק סב) שכל הגאולות שקודמות לגאולה העתידה תלויות בבני אדם, היינו בזכויות או זכות אבות, אך הגאולה העתידה מגיעה ע"י הקב"ה. וזה שנאמר "ישראל נושע בה" תשועת עולמים", דתשועה שתלויה בהקב"ה אין לה הפסק.

הרמח"ל בדעת תבונות מבאר לאורך הספר שיש את הנהגת המשפט שתלויה בהנהגת בני אדם, ויש את הנהגת היחוד שאינה תלויה במעשי בני אדם, ומביאה את העולם לתכליתו ולגילוי יחוד ה'.

ומבאר שהעולם יכול להביא לגילוי מלכותו בדרך הטובה, או ע"י שנהפך למקום שהרע גדל בו, כאשר הקב"ה הופך את הרע לטוב, זה עצמו מגלה יחודו. וזה לשון הרמח"ל:

"אמנם, הנה זה הוא מחוקו של היחוד העליון לבדו ב"ה - להראות עוצם ממשלתו

השלמה; שכל הזמן שהוא רוצה, מניח העולם להיות סוער והולך בילדי הזמן, עת אשר שלט הרע בעולם; ולא עוד, אלא שאינו מעכב על ידי הרע מעשות כל אשר בכחו לעשות, ואפילו מגיעות בריותיו עד הדיוטא התחתונה. אפס כי לא מפני זה יאבד עולמו, כי הממשלה לו לבדו, והוא עשה, והוא סובל, והוא מחץ, והוא ירפא, ואין עוד מלבדו. והנה זה יתד חזק לאמונת בני ישראל, אשר לא ירך לבם לא מאורך הגלות ולא ממרירותו הקשה, כי אדרבה, הרשה הקב"ה והניח לרע לעשות כל מה שבכחו לעשות, כמו שביארנו. ובסוף הכל - כל יותר שהקשה הרע את עול סבלו על הבריות, כן יותר יגלה כח יחודו ית' וממשלתו העצומה אשר הוא כל יכול, ומתוך עומק הצרות הרבות והרעות מצמיח ישועה בכחו הגדול ודאי."

כלומר, הגאולה העתידה היא גילוי יחודו ית', וזה יכול להגיע דרכנו או מצידו.

וזה הפירוש כאן, דור שכולו זכאי היינו שהתיקון מגיע על ידינו. דור שכולו חייב היינו שהקב"ה מכריח את העולם לבוא לגאולה, שלא יתן לרע להתגבר כ"כ. ודבר זה מתחבר להמשך הגמ', כפי שמציין המהרש"א, זכו אחישנה, לא זכו בעיתה. והן הן הדברים.

דף צח-ב

בעיתה אחישנה

"זכו אחישנה, לא זכו בעיתה".

הגר"א (בביאורו לספד"צ פ"א דף טז ע"ג, וכן איתא באמרי נעם ברכות יג, א, וכן הובא בכתבי תלמידיו) מבאר ש'בעיתה' היינו ביאת משיח בן דוד. ואילו 'אחישנה'

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

דף צט-א

ימות המשיח

"אמר רבי יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעוה"ב אין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו. ופליגא אדשמואל דאמר שמואל אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד. כלומר דלשמואל הנביאים נתנבאו לעוה"ב ולא לימות המשיח".

ובדברי הרמב"ם יש סתירה לכאורה. מצד אחד פסק בהלכות מלכים (פי"ב ה"א) כשמואל דאין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות. וכן בהלכות תשובה (פ"ט ה"ב) כתב הרמב"ם שבימות המשיח עולם כמנהגו נוהג והביא את דברי שמואל. לעומת זאת במקום אחר (הל' תשובה ח, ז) כתב: "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו, כלומר הטובה שלא ראתה אותה עין נביא ולא ראה אותה אלא אלקים... אמרו חכמים כל הנביאים כולן לא ניבאו אלא לימות המשיח אבל העוה"ב עין לא ראתה וכו'", הרי שפסק כרבי יוחנן.

ועמד בזה הכס"מ (פ"ח מהל' תשובה), והניח בצ"ע.

הלחם משנה מיישב שהרמב"ם אמנם פסק כשמואל, ומה שהביא את רבי יוחנן הוא להוכיח ממנו שעין לא ראתה אלקים זולתך קאי על עוה"ב. אך קשה דבפשטות הגמ' נראה שאליבא דשמואל נבואות הנביאים הם על העוה"ב.

ונביא עוד ג' תירוצים על דברי הרמב"ם:

א) הגר"א (ביאורי אגדות ברכות לד, א) כתב: "אלו ואלו דברי אלקים חיים כי שני ימות המשיח הם כו". ועי' עד"ז באמרי

היינו משיח בן יוסף. ומוסיף הגר"א את הסוגיא של - "אין בין עוה"ב לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות" מצד אחד, ומצד שני "כל הנביאים נתנבאו לימות המשיח", שאלו ואלו דברי אלקים חיים, וכאן במשיח בן יוסף וכאן במשיח בן דוד (ועי' בשיעור בדף הבא).

ולבאר דבריו יותר, נפתח בהקדמה מרבי צדוק הכהן (ליקוטי מאמרים ו; דובר צדק עירובין ט), שמבאר שיש שני מהלכים בעם ישראל. הצדיק המנצח את הרע וכופה אותו (לאתכפיא), ובעל התשובה ההופך את הרע לטוב (לאתהפכא). משיח בן יוסף הוא הצדיק שמתגבר על הרע. משיח בן דוד, מצאצאי דוד שהקים עולה של תשובה, הופך את הרע לטוב כדרך הבעלי תשובה.

"זכו אחישנה" היינו משיח בן יוסף, שהוא לא מעורר לתשובה, אלא עם ישראל מעצמו עושה תשובה. ובאופן זה, הוא מתקן רק את המצב החיצוני ורק מתבטל שעבוד מלכויות. אך הפיכת הרע לטוב באופן פנימי, לא נעשה ע"י משיח בן יוסף. כשיש משיח בן דוד, אז יהפוך את הרע לטוב, וגר זאב עם כבש וכו', וכל העולם נהפך.

"לא זכו בעיתה", שאין ישראל מתקנים את עצמם, על כן יבוא משיח בן דוד, שהתשובה מגיעה מלמעלה, והעולם כולו נהפך לטוב. בין בחיצוניות ובין בפנימיות. וכל הרע יהפוך לטוב.

ובשם תלמידי הגר"א מובא, שמשיח בן יוסף הוא גאולת הגוף, ומשיח בן דוד הוא גאולת הנפש - שהעולם כולו ייפך לעבודת ה'. וזה התהליך, שגאולת הגוף קודמת לגאולת הנפש. ועפי"ז מתבארים המהלכים של הדורות קודם ביאת המשיח, והמבין יבין.

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

נעם להגר"א (ברכות יג, א), וכן הוא בביאורי הגר"א לספד"צ (פ"א דף טז ע"ג), דעל תקופת משיח בן יוסף נאמר דאין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות. ותקופת משיח בן דוד, על זה דיברו הנביאים.

ב) המהר"ל (נצח ישראל פמ"ו) מבאר ענין עירוב תבשילין על דרך חילוק הזמנים, דבימות המשיח א"א להתחיל להתכונן לעוה"ב, שאז האמת ברורה. ורק מי שהתחיל קודם לימות המשיח, יכול להמשיך אחרי כן. וזה ענין עירוב תבשילין שמתחילים לבשל ביום חול ולהמשיך לבשל ביו"ט כדי להתכונן לשבת (ושם מבאר שיו"ט הוא כנגד ימות המשיח). ואמר הגרמ"ש זצ"ל (בשיעורי פרק חלק ועוד) לפי דברי המהר"ל, דמי שימות המשיח הוא הכנה לעוה"ב, בשבילו כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח, שמדובר כאן על דבר גבוה שמכין לעוה"ב. אך מי שלא התכונן לפני ימות המשיח, הרי אין כאן הכנה לעוה"ב אלא סיום של העוה"ז, ולדידיה אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות. וציין הגרמ"ש שאלו דברי הזוהר (רעיא מהימנא פרשת נשא דף קכה, א) דתלמידי חכמים אוחזים באילנא דחיי, אך עמי הארץ אין להם אחיזה, ועליהם נאמר "אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות", והן הן דברי המהר"ל.

ג) בספר הלשם (הדעה ח"ב דרוש ד ענף יב ס' ט) מאריך בענין תחיית המתים, ומבאר שהתחייה תהיה תהליך, ולא כולם יקומו באותו הזמן. צדיקים יקומו בתחילת ימות המשיח, וככל שאדם יותר צדיק כך יקום יותר מוקדם. ונמצא שבזמן ימות המשיח יהיו אנשים שיחיו חיים רגילים של בני אדם בעוה"ז, ועליהם קאי דברי שמואל, ולעומת זה יהיו אנשים שיחיו בתקופת המשיח אחרי תחיית המתים

שתהיה להם, והם יבואו מזוככים ומצוחצחים אחר זיכוך המיתה, ועליהם נתנבאו הנביאים.

דף צט-ב

אדם לעמל יולד

"אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נברא שנאמר כי אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך הוי אומר לעמל תורה נברא, והיינו דאמר רבא כולהו גופי דרופתקי נינהו, טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא."

ואינו מובן מה היתה ההו"א שאדם נברא לעמל מלאכה או שיחה.

מבאר רבי צדוק הכהן (פרי צדיק בחוקותי אות ח; עמלה של תורה אות ב) כך:

העולם עומד על ג' עמודים - תורה, עבודה וגמ"ח. וכנגדם ג' האבות, אברהם כנגד גמ"ח, יצחק כנגד עבודה, ויעקב כנגד תורה.

עמוד גמ"ח כולל את כל מעשי המצוות, עמוד העבודה כולל גם את ענין התפילה, עמוד התורה הוא לימוד התורה. זהו המהלך כאן. עמל מלאכה היינו מעשי המצוות, והיה צד לומר שלזה נברא האדם, וקמ"ל שעיקר האדם הוא עמל שיחה, שכן האדם נקרא מדבר. ועדיין יש לדון אולי הכוונה לשיחה של תפילה, קמ"ל שהאדם נברא לעמל התורה. זה עיקר עמלות

האדם בעולם, שאע"פ שיש ג' עמודים של העולם, תורה הוא העמוד העיקרי.

דף ק

ש"י עולמות

"כי אתא רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנאמר ברוך ה' יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה, א"ל אב"י וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן, אמר מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ג' מאות ועשרה עולמות שנא' להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, יש בגימטריא תלת מאה ועשרה הוי".

ונזכיר בשתי הערות:

א) העיר במסורת הש"ס, דמשמע בגמ' שמימרת "עתיד הקב"ה ליתן וכו'" היא של אמורא (רבא בר מרי), ולפנינו היא מופיעה בסוף משניות עוקצין בשם ריב"ל. הנוב"י (תנינא יו"ד סי' קסא) במכתב לרבי ישעיה פיק בעל מסורת הש"ס, מתייחס להערה זו וכותב כך: יש לדקדק שיש הפרש קטן בין לשון המימרא כאן, למאמרו של ריב"ל במשנה שם, דמימרא דהכא הוא "עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק", ובמשנה איתא "להנחיל לכל צדיק". ולשון להנחיל שייך אף במה שלא בא לידו כלל, ואילו לשון נתינה לא שייך רק במה שבא לידו. ובגמ' כאן תמה אב"י על אומרם עתיד הקב"ה ליתן לצדיק מלא עומסו, ותמה אב"י שהיה סבור כיון שהצדיק הוא רק חלק מן העולם, איך אפשר לו לקבל יותר מחללו של עולם. ואב"י ידע משנה דעוקצין והיה סבור שאף שהצדיק א"א לו לקבל יותר מעולם אחד,

מ"מ שייך שעתיד להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות, דהיינו שאם יש לצדיק הזה בנים ובני בנים שאינם צדיקים שיזכו מצד עצמם, יקחו חלק אביהם מאותן ש"י עולמות שהנחיל לו הקב"ה, והוא הצדיק א"א לו לקבל יותר מעולם ומלואו. ושפיר תמה אב"י על אמרם שעתיד הקב"ה ליתן לצדיק מלא עומסו, דלשון נתינה לא שייך אלא על מה שנותנים לו ממש, ולכן הוצרך להשיב לו מימרא דרבא בר מרי שאמר דעתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק ש"י עולמות, אמר ג"כ לשון נתינה.

ב) בתורת חיים כאן ביאר מה ענין מספר "שלוש מאות ועשרה". דמספר מצוות התורה הוא תרי"ג, ובצירוף ז' מצוות דרבנן, הכל עולה תר"כ – שש מאות ועשרים. איש ואשה עובדים את הקב"ה כגוף אחד, וכל אחד מהם מקבל חצי משכר המצוות השלם, נמצא שכל אחד מקבל ש"י עולמות שהוא מחצית השכר השלם.

ובזה מבאר מדוע במתן תורה נאמר "כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל", דהיינו הנשים והאנשים, כי שניהם יחד מקבלים את התורה ומקיימים אותה.

וענין זה נרמז במגילת אסתר שהמלך אומר לאסתר "עד חצי המלכות ותעשי", שהאיש והאשה כל אחד מקבל חצי מלכות.

החת"ס (שו"ת ח"ז סי' לד) מביא את דברי התו"ח הללו, ומביא מה שחקרו באדם שנשא שתי נשים, לעתיד לבא מי תהיה אשתו בעוה"ב. ומביא בשם האריז"ל על מה שאמרו בתחילת מס' סוטה שבזיווג ראשון מכריזים מ' יום קודם יצירת הוולד, ובזיווג שני מזווגין לאדם כפי מעשיו. ומבאר האריז"ל דזיווג ראשון הוא מה שמיועד לאדם כפי ענינו. אולם אדם מגיע לעולם ומשתנה באמצעות מעשיו הטובים

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

או הרעים, ואז יכול לקבל זיווג אחר, וזה בקרא זיווג שני.

אדם נברא דו פרצופין, איש ואשה (שמקיימים התורה יחד). וכשמגיע לעוה"ב הוא חוזר לפרצוף המקורי שלו, והיינו אחת מהנשים הללו. ויתכן מצב מפליא שבעוה"ז האדם לא פגש מעולם את הזיווג הראשון האמיתי שלו, כי זיווגו לו רק כפי מעשיו. אך בעולם האמת יהיה לו חיבור עם האשה שהיא כפי שורש נשמתו.

דף קא

חביבין יסורים

"ת"ר כשחלה ר' אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו, ר' טרפון ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא, נענה ר' טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים שטיפה של גשמים בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא, נענה ר' יהושע ואמר טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה שגלגל חמה בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא, נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר טוב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא, נענה רבי עקיבא ואמר חביבין יסורין".

מבאר המהר"ל שטיפה של גשמים היא מה שמכין את הפרי לגדול. גלגל חמה הוא מה שמגדל את הפרי. אב ואם הם נותנים את עצם הקיום לאדם. כל אחד דיבר על מעלה אחרת של הרב. ר"ט אמר שהרב נותן הכנה לחיים. ר' יהושע אמר שהוא אף נותן לו את התזונה. ראב"ע אמר שהרב נותן את הקיום עצמו.

ודברי ר"ע ביאר המהר"ל, שמעלת ר"א היא שיש לו גם יסורים שהם מעלה גדולה לצדיקים. השלימות העצמית של האדם.

וקצת קשה ששלושת התנאים הראשונים דיברו על מעלת הרב לתלמידיו, ור"ע מדבר על המעלה העצמית ולא במה שהוא רב שלהם.

הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בשיחות מוסר (תשל"ב יד) מבאר, יסורים הם הצורה בה הקב"ה מדבר עם האדם. בגמ' בערכין (טז, ב) אמרו "תנא דבי רי"ש כל שעברו עליו מ' יום בלא יסורין קיבל עולמו בחייו". ויש לפרש, שכשאין לו יסורים היינו שאין דורשין ממנו לתקן את דרכיו, כי כבר איבד את עולמו הנצחי רח"ל.

מנשה לא חזר בתשובה אלא ע"י יסורים, והפירוש הוא שהיסורים הם השייכות להקב"ה, ובאמצעותם אפילו מנשה יכול לחזור בתשובה.

אולם, בשביל יסורים צריך רב, שפעמים רבות האדם לא מבין מה היסורים אומרים לו. צריך הוא לרב לכך. וזהו שמוסיף ר"ע, דמה שר"א נתן לתלמידיו הוא הלימוד כיצד להתחבר להקב"ה דרך היסורים.

דף קב-א

מלכות עשרת השבטים

ירבעם היה המלך הראשון במלכות עשרת השבטים, ומלכות זו נאמרה לו בנבואת אחיה השילוני. ובהמשך הגמ' מבואר שיש טענה על כלל ישראל שעזבו את מלכות בית דוד ('נתנו שילוחים') ובכך ניתנו ביד מלכי אוה"ע.

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

וצ"ב דהרי היתה כאן נבואה מאת ה' שהמלכות תתחלק וירבעם יהיה מלך על עשרה שבטים, ומה הטענה עליהם.

ובבן יהודע ביאר: "אע"פ שאמר לו אחיה הנביא ע"ה שנתן לו השי"ת עשרת השבטים, לא אמר לו שימנע אותם מלעלות לרגל כדי שלא יראו פני מלכם רחבעם, אלא מניעתם מעלייתם לירושלים היתה מדעתו של ירבעם, ואם באמת היו עולין לרגל לא היו נוטין אחר רחבעם ומורדים בירבעם, אך עכ"פ היה לרחבעם ממשלה על עשרת השבטים בהיותם ברגל בירושלים, **ונמצאו שלא היו עשרת השבטים מובדלים ממנו לגמרי**, ונמצא בביטול עלייתם לירושלים עשו שילוחים לגמרי אפילו במקצת".

ובדרך זו מבואר במהר"ל בחי' אגדות, שהטענה על ירבעם (שבט אפרים) היתה שאינו רוצה להיות תחת מלכות יהודה, וזה כל תאוותם לעמוד לעצמם.

ולבאר יותר דבר זה, וכל ענין עשרת השבטים, נביא מדברי רבי צדוק הכהן בספריו (תקנת השבין וליקוטי מאמרים) המבאר שישנן שתי הנהגות בכלל ישראל: האחת לעשות את הדברים כפי שהם מתגלים על פני השטח, והצדיק עושה את הדברים הראויים באופן ברור (ואם הוא רשע, עושה מעשים שרעתם גלויה). אך יש הנהגה אחרת שעל פני השטח נראה משהו אחד, ומתחת לפני השטח מתגלה משהו אחר.

זה באופן כללי החילוק בין צדיק לבעל תשובה: הצדיק מעשיו מובהקים, ואילו הבעל תשובה נראה על פניו שעושה דבר רע, אך בתוך לבו חוזר בתשובה. וזה החילוק הכללי בין יוסף ליהודה. יוסף נקרא צדיק, ויהודה הוא זה שמודה, וחוזר בתשובה. יוסף מייצג את קו הצדיק, ויהודה

את קו הבעל תשובה. שני קוים אלה מתנגדים זה לזה, ואפילו הרשעים מתחלקים בין הנהגות אלו. הן שתי תפיסות עולם שונות.

ולכן כשיש חלוקה בין שני דרכים אלה, הם לא מתחברים יחד, וזו החלוקה של שתי הממלכות, והמלחמה התמידית ביניהן. מלכות בית דוד שייכת ליהודה, ומלכות אפרים שייכת ליוסף. וגם בתהליך הגאולה יש את משיח בן יוסף ומשיח בן דוד. אודות משיח בן יוסף דיברנו לעיל שאינו מתקן את הרוחניות של כלל ישראל, אלא רק את הגשמיות - להוציא את עם ישראל מבין האומות. משיח בן דוד מתקן את הרובד הרוחני. בסופו של דבר משיח בן דוד יהיה עם כל כלל ישראל. אך עד שיגיעו לשלב זה, ישנה הפרדה.

לעיתיד לבוא נאמר (יחזקאל פרק לז, יט-כד) שיתאחדו שתי דרכים אלה:

"דבר אלהם כה אמר אדני" ה' הנה אני לקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בידי, והיו העצים אשר תכתב עליהם בידך לעיניהם, ודבר אליהם כה אמר אדני" ה' הנה אני לקח את בני ישראל מבין הגוים אשר הלכו שם וקבצתי אתם מסביב והבאתי אותם אל אדמתם, ועשיתי אתם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד, ולא יטמאו עוד בגלוליהם ובשקוציהם ובכל פשעיהם והושעתי אתם מכל מושבתיהם אשר חטאו בהם וטהרתי אותם והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלקים, ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכלם ובמשפטי ילכו וחקתי ישמרו ועשו אותם".

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

ונמצא שבזמן מלכות דוד ושלמה היתה מעין הנהגת לעתיד לבא ששני חלקי עם ישראל היו יחד, אך לאחר מכן (בימי רחבעם) כיון שחטאו וירדו ממדרגתם, נחלקו לממלכות והנהגות שונות. עד שלעתיד לבא הכל יתאחד יחד תחת מלכות בית דוד.

ואם נחבר זאת לדברי הבן יהוידע, הרי שגם בעת ההפרדה היתה הכוונה שיהיה איזה חיבור ביניהם, כאשר יעלו לירושלים יחד. אך ירבעם הפריד את הדרכים לגמרי, עד ביאת גואל צדק.

דף קב-ב

תפסו לירבעם בבגדו

"אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה, מאי אחר, אמר ר' אבא אחר שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, אמר לו מי בראש, בן ישי בראש, אי הכי לא בעינא".

וצ"ב מה היא שאלת ירבעם 'מי בראש?' הרי הקב"ה אמר בתחילה "אני ואתה ובן ישי", הרי שירבעם בראש. וכן צ"ב מדוע באמת השיב לו הקב"ה "בן ישי בראש", כאשר מתחילה ירבעם היה בראש.

וידועים דברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בשיחות מוסר, שירבעם ביקש לשמוע שוב להדיא 'מי בראש', וגאווה זו הורידה אותו מלהיות בראש.

הערוך לנר מבאר ד"תפסו בבגדו", קאי על מה שנאמר לעיל מינה שירבעם התכסה בשלמה חדשה ואמרין "מה שלמה חדשה אין בה דופי, אף תורתו של ירבעם לא היה בה דופי", ואותה תורה דמגנא ומצלא באה להצילו ולעוררו בתשובה. ועוד מוסיף דלעיל (צט, א) יש מחלוקת אם צדיק עדיף

או בעל תשובה עדיף, ומבאר הערל"נ דאלו ואלו דברי אלקים חיים, דאם הבעל תשובה שב מאהבה, שזדונות נעשו לו כזכויות, גדול הוא מצדיק, דהרי לבעל תשובה בנוסף לזכויות יש לו גם את הזדונות שהן כזכויות. אך בעל תשובה מיראה דזדונות נעשו לו כשגגות, צדיק עדיף. ומעתה זהו שהציע הקב"ה לירבעם לעשות תשובה מאהבה בלי שום חשבונות, ואז היה קודם לבן ישי. אך כששאל מי בראש, הדבר הראה שיש לו חשבונות, ואין הוא שב מאהבה אלא מיראה, ושוב ממילא דוד עדיף ממנו.

בעל הנתיות בספרו אמת ליעקב על אגדות הש"ס, מבאר את הסוגיא. ונקדים להטעים את דבריו במה שכתב בספר "תולדות יעקב יוסף" (פרשת ראה) - דאיתא באבות (פ"ו) בכל יום יוצאת בת קול מהר חורב, אוי להן לבריות מעלבונה של תורה. ומקשה היכן היא אותה בת קול, ומי שומע אותה. ומבאר שבאמת כל אדם, אפילו רשע, יש לו הרהורי תשובה בלבו על חטאיו, ובלשוננו אומרים "נקיפות מצפון". ואותם הרהורים היא הבת קול שמנסרת בעולם. [ומבארים לפי"ז מה שיוסף ראה דמות דיוקנו של אביו, וצ"ב אם כן היכן הנסיון, אלא שכל יהודי מרגיש התעוררות של חרטה בשעת העבירה, ויוסף ניהג את עצמו ע"פ אותה חרטה (וזהו הלשון שראה דמות דיוקנו של אביו בחלון, דחלון אפשר לסגור ולהגיף, ויוסף לא סגר, ובכך עמד בנסיון)].

ומבאר הנתיות שהקב"ה לא דיבר עם ירבעם, אלא היו אלה הרהורי לבו. וביותר ע"פ דברי ה'תולדות' שזו הבת קול שיוצאת בכל יום ומעוררת בנ"א לתשובה. ואז אמר ירבעם לעצמו, שאם ישוב בתשובה יצטרך לכבד את בית דוד, ואת זה לא רצה. ומדוקדק שלא נאמר "אמר לו מי בראש",

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

דבאמת לא היה כאן דיבור מאת הקב"ה, אלא הכל היה בהרהורי לבו של ירבעם.

דף קג-א

תשובת מנשה

"ויחתר.. מלמד שעשה לו הקב"ה כמי מחתרת ברקיע, כדי לקבלו בתשובה מפני מידת הדין".

ביד רמ"ה מקשה וכי הקב"ה צריך להחביא את עצמו, הרי בידו לעשות מה שברצונו. ומבאר שהקב"ה ברא את העולם במידת הדין, ושיתף עמה מידת הרחמים. מידת הדין היא ההנהגה הרגילה של העולם, וכשהוא משנה את הרגילות, דבר זה נקרא חתירה.

ומוסיף הסבר נוסף, שאמנם ישנה מידת החסד בעולם, אך היא צריכה להשתלב במידת הדין. ולגבי מנשה היה צורך במידה של חסד שאין מידת הדין מכירה בה.

המהר"ל בחי' אגדות מבאר שבד"כ מקבלים את התשובה ע"פ דין, אבל עבור מנשה התעוררה הנהגה מיוחדת ותשובתו התקבלה ע"פ מידת החסד בלבד. ובתורת חיים מוסיף שבאמת כל בעלי תשובה נצרכים לחתירה מסוימת, ומביא מהגמ' בפסחים (ק"ט, א) על הפסוק "וידי אדם תחת כנפיהם", ידו כתיב, שזו ידו של הקב"ה שפרוסה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה מפני מידת הדין. נמצא שאצל כל בעלי תשובה הם נצרכים להנהגה מיוחדת, אולם אצל מנשה הוא ביותר, עד שנצרך לחתירה ברקיע.

ובדברי המקובלים מוסבר, וכן מבאר הגרי"א חבר זצ"ל בספרו אפיקי ים, דהמידות בהן הקב"ה מתנהג בעוה"ז, הן

המידות התחתונות, אשר שייכות למידת הדין. כשהקב"ה מתנהג במידה מעבר למידת הדין, היא מגיעה ממקום יותר גבוה מהעוה"ז, מהעולמות העליונים. יש כביכול הארה שמגיעה מעולם גבוה, שם אין דין. ומכנים זאת "סטרא דבינה עלמא דחירו". וכמו המדרגה ששולטת ביום הכפורים.

זה ענין י"ג מידות של רחמים, "וחונתי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם" - אע"פ שאינו הגון ואינו כדאי. שמידות אלה מגיעות מעבר לעוה"ז. הקב"ה בד"כ מתנהג בעולם ע"י מידות שמשתלבות עם מידת הדין, אך כשיש מידה גבוהה שמשתלשלת מעולם הבינה, יש כאן הנהגה שהיא מעבר למידת הדין. וזו המידה שהיה צריך להתנהג עם מנשה, וזהו שהוצרך לחתירה.

דף זה מתחיל במחלוקת אם מנשה זוכה לעוה"ב, ובאמת אין מחלוקת שמנשה עשה תשובה ל"ג שנים, אלא שיש ויכוח אם התשובה שלו התקבלה וזוכה לעוה"ב.

למדנו אפוא שהחילוק בין שתי הדעות דק מאד, לכו"ע הוא חטא חטאים נוראים ואיומים, ולכו"ע שב בתשובה שנים רבות, ולכו"ע לא היתה יכולה התשובה להתקבל באופן רגיל, נמצא שהויכוח הוא אם היתה כאן הנהגה עליונה לקבלו בתשובה מעבר לכללי העולם.

דף קג-ב

לא חיינ ולא נידונינ

"תניא ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ, אחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתוב בהן יעש הרע בעיני ה' לא חיינ ולא נידונינ".

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

וביאר היד רמ"ה: "אלא הרי הן כרוחות שמנשבין בעולם שאין להן לא הנאה ולא צער. ויש לפרש דלא סגיא דלא הוי צערא כי קיימי בהאי עלמא תתאה ובעו למיסק לעלמא דאתי מיניה ולא שבקי להו אבל צערא דגהינם לא והכי מסתבר. וכי תימא מה טעם אינן נידונין, לפי שנשתדלו בהצלת נפשות ונלחמו מלחמת חובה ונצטערו בצערן של ישראל והיינו טעמא דלא איירי באמון ויהויקים דקים לן דהוו רשעים גמורים משום דקים לן בגויהו דחיו ומיתדני בגהינם".

וביאר הדבר, כפי שהבאנו בתחילת הפרק בשם ה'לשם', שיש שתי דרכים להגיע לעוה"ב - האחת היא דרך הישר שמקיים תורה ומצוות ומגיע לעוה"ב. הדרך הקלוקלת היא כאשר אין ממלא האדם את תפקידו בעולם, ואז מעבירים אותו את התיקונים להביא אותו לעוה"ב - חיבוט הקבר, גיהנם, גלגולי נשמות וכו'. אבל רשע שאין מעבירים אותו דרך אותם תיקונים, לא יגיע לעוה"ב.

ונצרך לכאן את דברי השל"ה (מסכת ר"ה תורה אור אות כא) שאדם הראשון עמד בדין ויצא בדימוס באותו היום, ולכן סימן לישראל שייצאו בדימוס בראש השנה. וקשה דאטו אדם יצא בדימוס? הרי נגזרה מיתה עליו ועל דורותיו. מבאר השל"ה, באמת אדה"ר זכה בדין אך כיון שזכה נכנסה זוהמא בגופו ואין יכול להגיע לעוה"ב בגופו המזוהם, על כן היה מוכרח למות, כדי שתהיה הפרדה בין הגוף לנשמה, והגוף יחזור לעפר, וכשיחזור לתחייה, יוכלו הגוף והנשמה להתענג יחד לנצח.

אותם מלכים שאין מגיעים לתיקוני הגיהנם, אינם יכולים להגיע לעוה"ב.

והן הן דברי הגמ' בחגיגה (טו, ב) על אחר, דכשנפטר אמרו בבי"ד של מעלה, שא"א לדונו בגיהנם משום שעסק בתורה, אך גם לא יוכל לבא לעוה"ב משום שחטא. ואמר ר"מ תלמידו מוטב שידונוהו ובכך יגיע לעוה"ב, מתי אמות ואעלה עשן מקברו. והיינו שהתיקון של גיהנם הוא הדרך של החוטא להגיע לעולם הנצחי.

וכתב הבן יהוידע, דודאי שבסופו של דבר, יגיעו כל אותם מלכים ורשעים לעוה"ב, וכדלקמן דף קד סוע"ב (דורשי רשומות אמרו כולן באין לעוה"ב), אלא שמתגלגלין בכל דור ודור ונתקנים ע"י גלגול ונחלקים לחלקים רבים, וקמא קמא שנתקן הולך לגן עדן. ע"ש. ואנחנו לא נדע. עכ"פ, כיון שהתיקון ארוך מאד, הדבר נחשב שאין נידונין.

דף קד-א

ברא מזכי אבא

"ברא מזכי אבא, אבא לא מזכי ברא". [וכבר כתבו המפרשים, דמה שהאב אינו מזכה את בנו, הוא דוקא כשאינו מתפלל על בנו, וכעובדא דדוד שהתפלל על אבשלום].

ויש לצרף כאן המעשה שהובא בכלה רבתי פ"ב, והובא באו"ז (ח"ב סוף סי' נ) ברבי עקיבה "שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם, והיה טוען על ראשו כטען עשרה טעונין. והיה רץ כמרוצת הסוס. גזר עליו רבי עקיבה והעמידו, ואמר לאותו האיש למה אתה עושה עבודה קשה כזאת וכו', א"ל בבקשה ממך אל תעכבני שמא ירגזו עלי אותם הממונים עלי, א"ל מה זה ומה מעשיך, א"ל אותו האיש מת הוא ובכל יום ויום שולחים אותי לחטוב עצים ושורפין

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

ממש של אביו, שבהם הוא ממשיך ללכת לאחר מיתה. ודבר זה שייך בבן בלבד.

דף קד-ב

בכיה של חינום

"ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא, אמר רבה אריו"ח אותו לילה ליל תשעה באב היה, אמר להם הקב"ה לישראל אתם בכיתם בכיה של חינום, אני אקבע לכם בכיה לדורות".

וזו העת המוכנה לפורענות.

וצ"ב השייכות בין בכיה של חינום בחטא המרגלים לחורבן בהמ"ק.

ומבאר הפרשת דרכים (דרוש ח) וכן הובא בבן יהוידע בקיצור, דאיתא במדרש "מפני מה לא נכנס משה לא"י כדי שיביא עמו דור המדבר". ומבאר הפרשת דרכים, דאם משה היה נכנס לא"י היה מבטל מיד את יצרא דע"ז, ואז עם ישראל לא היה חוטא, ולא היו צריכים ללכת לגלות. ובאופן זה, לא היו דור המדבר מצטרפים לכך, דנשבע הקב"ה "אם יבואו אל מנוחתי" - דאין להם חלק במנוחה הראשונה. אך כאשר עם ישראל יוצא לגלות וחוזר, יכולים דור המדבר להצטרף.

נמצא דכיון שדור המדבר חטאו במרגלים ולא נכנסו לא"י, לכן משה רבינו לא נכנס, ולא נתבטל יצרא דע"ז, ושוב נחרב הבית.

המהר"ל כאן מבאר (וכן בעוד מקומות בספריו), שכל דבר שעשו דור המדבר ומשה רבינו, הוא דבר שאין לו ביטול. עם ישראל יוצא ממצרים ואינו חוזר לשם לעולם; עוברים בים ולעולם נקראים 'עברים'; מקבלים את התורה שאין לה

אותי בהם, וא"ל בני מה היתה מלאכתך בעוה"ז שבאת ממנו, א"ל גבאי המס הייתי והייתי מראשי העם ונושא פנים לעשירים והורג עניים, א"ל כלום שמעת מן הממונים עליך אם יש לך תקנה, א"ל בבקשה ממך אל תעכבני שמא יגזרו עלי בעלי פורענות שאותו האיש אין לו תקנה. **אלא שמעתי מהם דבר שאינו יכול להיות, שאילמלי היה לו לזה העני בן** שהוא עומד בקהל ואומר ברכו את ה' המבורך ועונין אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד, או יאמר יתגדל ועונין אחריו יהא שמיה רבא מברך, מיד מתירין אותו האיש מן הפורענות... מיד נטלו ר"ע (להבן) ומלו והושיבו לפניו... והלך ולמדו תורה וק"ש וי"ח ברכות ובהמ"ז, **והעמידו לפני הקהל ואמר ברכו את ה' המבורך וענו הקהל ברוך ה' המבורך לעולם ועד יתגדל יהא שמיה רבא. באותה שעה מיד התירו המת מן הפורענויות".**

ומכאן המקור המרכזי לכך שהבן יתפלל ויאמר קדיש אחרי מות אביו.

ובפשטות הטעם בענין זה הוא כמבואר בספר חסידים (ועל דרך זה במהרש"א כאן), שבן שעושה דבר טוב, הדבר מראה שהאב חינך אותו על כך. ואילו להיפך, כשהאב עושה דבר טוב, אין זה מכוח הבן, ועל כן אב לא מזכה ברא.

ולכא' יש בזה עוד עומק. דרבי ראובן מרגליות זצ"ל מציין לבראשית רבה (מט, ד): "תני רשב"י אומר כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאילו לא מת". והגר"י הוטנר זצ"ל אמר ליבדלח"ט אאמו"ר שליט"א דידוע שהמלאכים נקראים עומדים, ובני אדם נקראים מהלכים. כאשר אדם נפטר מן העולם נפסקת הליכתו. אולם כאשר מניח בן שמקיים תורה ומצוות, נעשה בן רגליים לאביו ומוליך אותו הלאה בעולם האמת. וזהו: ברא כרעא דאבוה" הבן הוא הרגליים

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

ביטול. וכך אילו היו נכנסים לא"י לא היה לזה שום ביטול ולא היו נכנסים לא"י. אילו דור המדבר היו נכנסים לארץ, גם על ירושת הארץ היה חל הכלל שאין למעשיהם ביטול. אך כיון שבכיה של חינום ולא נכנסו לארץ, ודור אחר הוא שנכנס, שוב היה יכול להיות ביטול לירושת הארץ ולבנין בהמ"ק.

בשיעורים קודמים ביארנו ביתר עומק, ע"פ הגמ' (גיטין פח, א) שאם היה עם ישראל נותר בארץ כמנין "ונושנתם" היו כלים ח"ו, ולכן גלו קודם מילוי שנים אלה. נראה לפי דברי המהר"ל שכך מתפרש: אם דור המדבר היו נכנסים לא"י לא היה לזה ביטול ולא היה מתקיים בהם ונושנתם (ואולי משום ביטול יצרא דע"ז, או שהיו מתגברים עליו), אך דור באי הארץ שאינם במדרגה זו, כשהם נכנסים לא"י הרי הם נכשלים בנסיונותיהם, ושוב היו מוכרחים לצאת מהארץ כדי שלא יבואו לידי כליה.

נמצא, שאם דור המדבר שהיה נכנס לא"י לא היה ביטול לא"י ולא היה נחרב הבית. אך כיון שדור אחר נכנס לארץ, היה ביטול לא"י ויצאו לגלות. מובן א"כ מה שתלו כאן בגמ' את חטא המרגלים לחורבן בהמ"ק וגלות עם ישראל מארצו.

דף קד-ג

דורשי רשומות

"דורשי רשומות היו אומרים, כולם באים לעוה"ב". וכבר עסקנו בכך בתחילת הפרק, ונשוב ונשנה משנה זו ע"פ דברי רבי צדוק הכהן זצ"ל.

בכמה מספריו (מחשבות חרוץ אות יא; תקנת השבין סי' טו) מבאר שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, מפני שכל ישראל יש להם את ניצוץ הקדושה שיש בתוכם שלעולם קשור להקב"ה. השם 'ישראל' שלהם לעולם לא מתנתק. ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא. ואפילו מומר, אם מקדש אשה חוששין לקידושיו. מעמקי הלב שייכים להקב"ה, וכדברי הרמב"ם שכאשר בי"ד כופים אדם לגרש הדבר מגלה את הרצון האמיתי והפנימי. כל אדם מישראל רצונו הפנימי קשור להקב"ה. אך דבר זה לא מתגלה בעוה"ז, אלא רק במקום גבוה מאד.

זהו "דורשי רשומות". לפי הפשט אותם אנשים אין זוכים לעוה"ב, וצריך לרדת למעמקי הלב, לדורשי רשומות, כדי להבחין שגם אצלם יש שייכות לקדושה. כדי לראות רובד זה צריך "לדרוש".

"וראית את אחורי" – מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין (ברכות ז, א), דהיינו הקשר שיש לכל אחד מישראל להקב"ה. ואמנם אין רואים את הקשר הזה מלפנים, אלא מאחור. כלומר זו בחינה שלא נראית בצורה גלויה.

והזכרנו את דברי הלשם (הקדו"ש שער ו פ"ט) שמאריך ביסוד זה, שכל ישראל יגיעו לעוה"ב, בין אם בדרך הישר, ובין אם בדרך התיקונים הקשים. אך בסופו של דבר כולם יגיעו לעוה"ב. וזהו שלא נזכר עוה"ב בתורה, שלפי משפטי התורה, אדם שהוא חוטא ומחטיא, לא יתכן שיגיע לעוה"ב. ורק אליבא דדורשי רשומות שמגלים את עומק הדברים, אז יש להם חלק לעוה"ב.

דורשי רשומות אינם חולקים על המשנה, אלא מראים את העומק המצוי מתחת לפני השטח.

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

בסוף ע"ב יש דיון בגמרא אם שלמה מגיע לעוה"ב, ולאמור, אין ספק שיזכה לעוה"ב מצד דורשי רשומות עכ"פ, והדיון הוא אם זוכה ע"פ משפטי התורה.